ציונים
ג **נותנין פאה**. תו"כ פרשת קדושים. **ובלבד שיתן**. מיי' שם פ"ג הל"ב. סמג שם.

תוספות חדשים
משנה ג [ת"ט ד"ה] **ובלבד כו' אבל בחבור וכו'**. ולפענ"ד דגם בחבורו כונתו שיתן בסוף מכל שדהו דלמ"ה תכמי ים למוש לרמתים שיעמו מעט בסוף ויאמרו שלהשליש מניחין אותו ומ"ש בחבורו למה שנאמר בשדה אחר שהפריש את הרלשונה נ"ל פי' לכל השדה מוך מפאה דלמשנה שעליה אין צריך להפריש וכן יש לפרש הירושלמי אפשר קדשה משום פאה פי' כיון דקדשה ולמי ג"ל ליתן פאה על פאה וכ"ג מדברי הר"ש נמצ פירוש וז"ל ג"ן משמייר על המצוה הנשארת קאמר שלא תאמר ס' בכל השדה שהיה קודם שנתן כלל עכ"ל ג"כ אין כאן חזרה כדברי הרמב"ם כלל (הר"ש):

חידושי מהרי"ח
ג [ת"ט ד"ה] **ובלבד שיתן בסוף כשיעור כתב הר"ב והרמב"ם פי' כו' אבל בחבורו כו' כשיעור הפאה הראויה למה שנשאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה כו' עכ"ל**. נראה לדעת הרב תוי"ט שבחבורו פירש כמו שמפרש כאן הרע"ב אבל לי נראה שאף אם נאמר שחזר בו אעפ"כ נראה שיש חילוק דלהרע"ב נותן בסוף השדה תשלום שיעור א' משששים עם מה שנתן כו' וזה אינו נראה דא"כ לת"ק צ"ל שאין צריך ליתן בסוף אף להשלים שיעור א' משששים וזה אינו נראה כלל דמה אם נתן בסוף כדינו צריך ליתן שיעור א' משששים וכ"ש כשלא נתן כדינו רק בתחילה ובאמצע פשיטא שצריך ליתן עכ"פ חלק ששים מכל השדה לכן נראה דכוונת הרמב"ם שאף שמה שנתן בתחילה

תוספות אנשי שם
ג בר"ב ד"ה **ובלבד כו' תשלום שיעור כו'**. ק"ה אין לפרש דס"ל בגבד שבסוף השלים שיעור שעיה לשפוקי אם כבר נתן שיעור ס' מגבד מה שבסוף לא מפטר אפילו הניח גם בסוף. דמה שבבר היה זו שאם עשה שלא כהוגן שמי דבריה שנתן בתחלת השדה וגם לא נתן כל השיעור די לו שיעשה השיעור בסוף השדה ומפטר ואם עשה שלא כהוגן בדבר ק' לבד שנתן מתחלת השדה כל השיעור לא מהני גם כשיוסיף ליתן גם בסוף השדה וכריך ליתן פאה אחרת שלימה בתלוש. מגן ל"ל דכוונתו כמ"ש הר"ש דלמטרין למשמעינן דלא מיימה כיון שנתן בתחלה או בשמצע כבר נפטר כל השדה מפאה מע"פ שאין בו ק' מס' ואם יתן בסוף להשלים השיעור יתמייב במעשר (כיון דמלתורייתא בכ"ש שני ות"כ כבר יצא י"א פאה מה"ת ומה שמוסיף אח"כ אינו אלא מדרבנן ואינם יכולים לפוטרו מחיוב מעשר שהל עליו מה"ת) קמ"ל. (ול"ל דטעמא משום דספקה ב"ד לפקר וכמ"ש בתוי"ט רפ"ה ועמ"ש בשם הירושל' פ"ו) מבל אם נתן כל השיעור מתחלת השדה פשיטא דיצא ומה שמוסיף אח"כ אינו אלא מדרבנן ואינם יכולים לפוטרו מחיוב מעשר שהל עליו מה"ת) קמ"ל. (ול"ל דטעמא משום דס"ק ב"ד לפקר וכמ"ש בתוי"ט רפ"ה ועמ"ש בשם הירושל' פ"ו) מבל אם נתן כל השיעור מתחלת השדה פשיטא דיצא ומה שמוסיף אח"כ אינו אלא מדרבנן ואינם יכולים לפוטרו מחיוב מעשר שהל עליו מה"ת) קמ"ל. (ול"ל דטעמא משום

הרמב"ם ובמיבורו אין הכרע]. ומ"ש הר"ב בשם הרמב"ם מה שמענה המרן מגומר בדבריו. אם זרע רב או מעט. ומ"ש הר"ב ואית דגרס ענבה בבי"ת וכו'. לקמן במשנה ז' פרק ו' כתב דעגוה בוי"ו כמו בבי"ת: **ג נותנין פאה מתחלת השדה ומאמצעה**. ולא אמרינן דפאת שדך משמע דוקא בסוף כלמשמע לשון פאה ואם נתן ממחילה ומאמצע לא מקדש בדין פאה ולחייב במעשר. הר"ש: **ובלבד שיתן בסוף כשיעור**. כתב הר"ב והרמב"ם פירש ובלבד שיתן בסוף כשיעור פאה הצריכה לכל השדה וכו' אוך ממה שהניח בתחילה ובאמצע. כן כתב בפירושו אבל בחיבורו בפ"ב

ג נוֹתְנִין פֵּאָה מִתְּחִלַּת הַשָּׂדֶה וּמֵאֶמְצָעָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן בַּסּוֹף כַּשִּׁעוּר״.

פירוש המשניות להרמב"ם

רוב העניים וכן אם תוציא הארץ זרע רב והעניים מועטין יתנו הרבה ומאשר זכרנו יתבאר לך שאר עניני ההיקש בג' ענינים אלו. **ג נותנין וכו'** דעת תנא קמא שיעזוב הפאה מאיזה צד שירצה. ורבי שמעון אומר שהיא פאה מ"מ שיניחנה אך לא תעלה לו מצות פאה עד שיעזוב בקצה שדה על כל פנים כשיעור פאה הראויה לשדה ההיא מפני הרמאים שהם קוצרים פאות השדה וכשנשאל אותם אומרים במקום אחר נניחנה וכן יאמרו לכל מי שיראם והם קוצרים בכ"מ עד שיקצרו כל

מלאכת שלמה

הענוה והחסידות ע"כ. וה"ר יהוסף נר' שכ' וז"ל ול"ג דגרסי' ענוה בוי"ו פי' גרגרים כמו בבי"ת וכן פי' ר"ע ז"ל עלמו לק"ו. וגם מ"ש דה"ק ישער ס' לרע וליפה אין נ"ל אלא ה"פ ולפי רוב הענוה כלו' אם היתה שדהו קטנה ושמה מבוחה הרבה יוסיף על ס' כאילו היתה גדולה כיון ש"ל מבוחה הרבה ע"כ: **ג נותנין פאה**. פי' ממ"ג אם סי' רפ"ד דאמי נותנין הוי בדיע' למיע' מלאכת שלמה ע"כ. וה"ר יהוסף נר' שכ' וז"ל ול"ג דגרסי' ענוה בוי"ו פי' גרגרים כמו בבי"ת וכן פי' ר"ע ז"ל עלמו לק"ו. וגם מ"ש דה"ק ישער ס' לרע וליפה אין נ"ל אלא ה"פ ולפי רוב הענוה כלו' אם היתה שדהו קטנה ושמה מבוחה הרבה יוסיף על ס' כאילו היתה גדולה כיון ש"ל מבוחה הרבה ע"כ: **ג נותנין פאה**. פי' ממ"ג אם סי' רפ"ד דאמי נותנין הוי בדיע' למיע' דמיע' מר"ם מפני ד' דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף השדה וכו' ע"כ. ולפשטי שר"ל דאע"ג דהכא נמי במתני' ר"ש פליג מ"מ הא מודה לת"ק שאם עבר והפריש פאה מתחלתה או מאמצעיתה שפאה פאה עליה ופטורה מן המעשר: **ובלבד** ס"ג גרסי' בלבד בלא וי"ו ול"ל הר"ש שילי"ו ז"ל ובלבד שיתן בסוף כשיעור. פירוש' מפ' כשיעור המשתייר מלקלוט אחר שהניח הפאה. רי"ף וכו' ר"י

י כ י ן — תפארת ישראל — ב ו ע ז

מלשון ולא שקץ עגות עני. ר"ל אם עניות העגייס גדול מאד יכול להוסיף ליתן להס יותר ממלק ס'. ולפי פשוטו יש לומר לפי מה שמענה המרן. דאם יהוה ה' אחו את הברכה יתן לעגייס יותר מחיובו. מדלוף על פי כן נשאר לו הרבה. דברכות הטובה רבו מוכלים. וקשמע לן דאפילו יוסיף הרבה הכל פטור ממעשרות: **יג.** או מאמצעה. ולכאחילה צריך להניח בסופה: **יד.** ר"ל דבאה פליגי. מדאחיב פאת דמשמע בסופה וכאב לקלוט דמשמע גם וכמו שנכלל בזה הכל. כן אחן שכרו הוא במדה זו של הכלל הכולל הכל. עולם הזה ועולם הבא:

משנה ראשונה

מלאיעור כאהלים אינה תרומה לכ"ע לאחם ליכא אקנא עגייס וכיון שנפטר מן התורה לא מיחייב למתן אחי להפריש מן הפטור כו' ומל"מ אם מדמי תרומה לפאה ול"ע: **ג נותנין פאה מתחלת השדה וכו'**. וקשה היכי שרי לכאחלה ליתן מאחלה ובאמצע והתורה כאחב פאת שדך בהדיא. ובשלמא לר"ש דאריך שיתן גם בסוף ניחא דפאת שדך משמעי' שאריך שיתן בסוף. וכאיב נמי לקלוט דשרי נמי מקצת באחלה ובאמצע דלא נימא כולה דוקא בסוף. אבל לת"ק הא כאיב פאת שדך והיכי עקריין ליה לגמרי. ונראה דלת"ק נמי ס"ל הכי דלריך ג"כ ליתן בסוף ואחי למימר דבאחלה ובאמצע נמי שרי אם נותן בסוף ור"ש לפרושי אחי כמה יתן בסוף ולישנא דר"ש הכי משמע דקאמר ובלבד לומר דהא דשרי באחלה ובאמצע ובלבד שיתן בסוף. ול"ל לאחויהו שרי לכאחלה באמצע ובאחלה ובלבד שיתן גם בסוף. וכן מוכח בחוספתא הכיליה הר"ש דאחיב נותן פאה באחלת השדה באמצע ובסוף ואם נתן בין באחלה בין באמצע בין בסוף יצא. ר"ש אומר אם נתן בין באחלה בין באמצע בין בסוף ה"ז פאה ולריך שיתן בסוף כשיעור. ע"כ מבואר דאחי גווני נקט ת"ק בריישא דנותן לכאחלה אם נותן שלשה פעמים באחלה ובאמצע ובסוף ואם נתן ליעבד אפילו במקום אחד משלשתן יצא. ור"ש

מלאיעור כאהלים אינה תרומה לכ"ע לאחם ליכא אקנא עגייס וכיון שנפטר מן התורה לא מיחייב למתן אחי להפריש מן הפטור כו' ומל"מ אם מדמי תרומה לפאה ול"ע: **ג נותנין פאה מתחלת השדה וכו'**. וקשה היכי שרי לכאחלה ליתן מאחלה ובאמצע והתורה כאחב פאת שדך בהדיא. ובשלמא לר"ש דאריך שיתן גם בסוף ניחא דפאת שדך משמעי' שאריך שיתן בסוף. וכאיב נמי לקלוט דשרי נמי מקצת באחלה ובאמצע דלא נימא כולה דוקא בסוף. אבל לת"ק הא כאיב פאת שדך והיכי עקריין ליה לגמרי. ונראה דלת"ק נמי ס"ל הכי דלריך ג"כ ליתן בסוף ואחי למימר דבאחלה ובאמצע נמי שרי אם נותן בסוף ור"ש לפרושי אחי כמה יתן בסוף ולישנא דר"ש הכי משמע דקאמר ובלבד לומר דהא דשרי באחלה ובאמצע ובלבד שיתן בסוף. ול"ל לאחויהו שרי לכאחלה באמצע ובאחלה ובלבד שיתן גם בסוף. וכן מוכח בחוספתא הכיליה הר"ש דאחיב נותן פאה באחלת השדה באמצע ובסוף ואם נתן בין באחלה בין באמצע בין בסוף ה"ז פאה ולריך שיתן בסוף כשיעור. ע"כ מבואר דאחי גווני נקט ת"ק בריישא דנותן לכאחלה אם נותן שלשה פעמים באחלה ובאמצע ובסוף ואם נתן ליעבד אפילו במקום אחד משלשתן יצא. ור"ש

ובמלמע: **אם שייר קלח אחד.** בסוף המסה והניח חומו לפאה, סומך עליו. וכל מה שהניח בחלמע ובמחלה, תורת פאה עליה: **ואם לאו.** שלא הניח לפיכך קלח אחד בסוף המסה לפאה, הרי מה שהניח בחלמע ובמחלה, הניח משובה פאה שלא דין הפקר יש לה ופליג מדרבי שמעון לחמר דמכל מקום היא משובה פאה שלא ממתנות עניים כחב וז"ל ולריך שיניח בסוף המסה כשיעור הפאה הרחויה למה שנשאר בשדה אחר שהפרים את הרשעונה ע"כ. והדין עמו שאחר כן מפירושו שכן הוא בירושלמי. רשעונה מהו. מן מה דחני הכי זו פאה ולריך ליתן בסוף כשיעור. הלא אחר קדמה משום פאה. מהו כשיעור המשתייר. כל שדהו או כשיעור המשתייר. לפשר לומר קדמה משום פאה שלא ממתנות עניים כחב וז"ל ולריך שיניח בסוף המסה כשיעור הפאה הרחויה למה שנשאר בשדה אחר שהפרים את הרשעונה ע"כ. והדין עמו שאחר כן מפירושו שכן הוא בירושלמי. רשעונה מהו. מן מה דחני הכי זו פאה ולריך ליתן בסוף כשיעור. הלא אחר קדמה משום פאה. מהו כשיעור המשתייר. כל שדהו או כשיעור המשתייר. לפשר לומר קדמה משום פאה שלא

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם שִׁייֵר קֶלַח אֶחָד[יט], סוֹמֵךְ לוֹ מִשּׁוּם פֵּאָה[כ]. וְאִם לָאו[כא], אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא

ומימר כשיור [כשיעור כ"ל] כל שדהו חלא כשיעור המשתייר: **אם שייר קלח אחד וכו'.** פירש הר"ב בסוף המסה והניח חומו לפאה וקשה לחתי חס נתן קלח חחד בסוף כלשון ר"ש. וע"ק ומה לחו חינו נותן לא נתן הל"ל שהרי כבר נתן. ומיהו זה יש לומר דלהכי קחתי נותן משום הפקר דעד השתא לא הוה משום הפקר. ולהכי חס עדיין לא לקחוהו עניים לריך שיתן ויפקירם בין לעניים בין לעשירים. חלא קושיח הרחשונה מיהו בחמקומה עומדת. והר"ש פירש בענין חחר וז"ל חס שייר קלח חחד סומך לו משום פאה כשנתן שיעור פאה ומבקש להוסיף חייבי דיכול להוסיף על המחובר. ויש לו תורת פאה לפטור מן המעשר. ומה לחו כלומר שבבר חלשו חינו נותן חלא משום שורש אחד לפאה ויעזוב כל מה שיעזוב בזולת המקום ההוא נסמך אל השורש ההוא [ויהיה מכלל הקלח ויקרא פאה, ואם לא הניח בחובו כלום תקרא הפקר ולא פאה.] והוא מה שיאמרו סומך לו משום פאה. ופי' **שייר.**

פירוש המשניות להרמב"ם

השדה ור' יהודה אומר שהמניח באיזה מקום שירצה או בקצה [נ"א בתחילת] השדה או באמצעה אינו פיאה בשום פנים אבל הוא הפקר ולא נקרא פאה משניח בתחילת השדה או באמצעיתו אלא אם כן הניח בקצה השדה ואפי' אם שייר בו' יהודה אומר שהמניח באיזה מקום שירצה או בקצה [נ"א בתחילת] השדה או באמצעה אינו פיאה בשום פנים אבל הוא הפקר ולא נקרא פאה משניח בתחילת השדה או באמצעיתו אלא אם כן הניח בקצה השדה ואפי'

מלאכת שלמה

פלוג מדר"ם וס"ל דכי יהיב פאה בחמלע בחמובר ובקש להוסיף ס"ל חס פאה חלא כשיעור בסוף בחמובר קלח ג' לפחות. ושייר קלח ג' דקל' חסוף דר"ם קחמיר. וסומך פאה שהניח בחמלע חו בחחלה חל קלח שבסוף ופיפלו הניח בחחלה חו בחמלע כשיעור ס' ויומר מניח בסוף קלח ג' וטופל הרחשון חליו כדחי' בירושלמי. ואם לח הניח קלח בחמובר בסוף חין לפחה של חמלע חו של חחלה חס פאה לחין פאה בחמובר חלא בסוף חלא נותן משום הפקר ויפקיר לעניים ולעשירים. וה"מ משום דהניח הפחה שלא בחקומה. חבל חס כלה שדהו ולא הניח פאה כלל בחמובר מודה ר"י לחזרה פאה לעחרים. וכיון לחזרה לחכולן הוא לחזרה. והכי חימח בחוס' ר"י ס"ל חס שייר קלח ג' סומך לו משום פאה ואם לאו חינו נותן חלא משום הפקר חר"י דג"ע נזכל נתן שנתן חת הפאה ומבקש להוסיף לא נתן מן הקמה נותן מן העחרים וכו'. פי' דג"ע לחינו נותן חלא משום הפקר בשכבר נתן בחחלה חו בחמלע שיעור בחמובר ובקש להוסיף ליתן להם בחלוש וכן פי' רשב"ם ז"ל עכ"ל ז"ל: **ר"א אם שייר בו'.** פי' הרע"ב ז"ל חלמח בחפי נפשה היא ומייתי בשנתן שיעור פאה ומבקש להוסיף כו' חע"כ הפקיר לעניים ולעשירים כשחטה כ"ה כך פי' ר"ש ז"ל. וע"ל לקמ' ב"ש חודו לחייב בחמעשר כי לא הפקיר חה שהוסיף בחלוש חלא לשם פאה הוסיף ואין עליו תורת פאה והו פאה בטעות ותייב בחמעשר כו' והרחב"ס ז"ל פי' דר"י קחי לחילתיה דת"ק ור"ש וכו'. ובירו' חפ' טעמח דת"ק ור"ש. ר' יוסי בשם ר"ל פי' טעמח דת"ק דכתיב ובקוצרכם חה ת"ל לקוטר קרא יתירה ללמד חו מחחלת השדה חו מחמלעה יכול לחת פחה. ור' יוחנ בשם ר"ל פי' טעמח דר"ש לקוטר יתירה חתח לשמעי' שחס נתן פחה בחחלת השדה ומחמלעה קדשה היא ותורת פחה עליה להפטר מן המעשר שגם היא נקרחת פחה למה שכבר קנר ומיהו לח מפטר בהכי עד שיתן בסוף כשיעור. ושם לח הניח פחה בסוף השדה על שחרית החזוחה שקנר חחר פחה רשחזוה לריך ליתן פחה מן החלוש. ולפי' הרחב"ס ז"ל דס"ל דר"י בח לחלוק דבית ר"י הכי ובקוצרכם לח תכלה פחת שדך שתהא בחלמע ובחחלה. ובירושלמי לח"ק חפילו חלא בחחלה. ולקוטר לדיעבד. ולר"ש פחת לחשלומי חיוב פחה. ולקוטר דגם בחלמע ובחחלה לפטור ממעשר. ולר"י לקוטר חינו פחה עד לשיכח נמי פחת. ובירושלמי חמרי' דמה שחמר ר"ש ובשדך שיתן בסוף כשיעור היינו

משנה ראשונה

המחכון שבסוף. שכל שנתן בחחלה חין עליו תורת פחה עד נתינה שלבסוף: **אם שייר קלח אחד.** הר"ש מפרש לה דלמו מדלטיל קחי חלא

בחלמע ובחחלה. ובירושלמי לח"ק פחת למטה. ולקוטר לדיעבד. ולר"ש פחת לחשלומי חיוב פחה. ולקוטר דגם בחלמע ובחחלה לפטור ממעשר. ולר"י לקוטר חינו פחה עד לשיכח נמי פחת. ובירושלמי חמרי' דמה שחמר ר"ש ובשדך שיתן בסוף כשיעור היינו שלריך ליתן פחה מן החלוש. ולפי' הרחב"ס ז"ל דס"ל דר"י בח לחלוק דבית ר"י הכי ובקוצרכם לח תכלה פחת שדך שתהא בחלמע ובחחלה. ובירושלמי לח"ק חפילו חלא בחחלה. ולקוטר לדיעבד. ולר"ש פחת לחשלומי חיוב פחה. ולקוטר דגם בחלמע ובחחלה לפטור ממעשר. ולר"י לקוטר חינו פחה עד לשיכח נמי פחת. ובירושלמי חמרי' דמה שחמר ר"ש ובשדך שיתן בסוף כשיעור היינו שלריך ליתן פחה מן החלוש. ולפי' הרחב"ס ז"ל דס"ל דר"י בח לחלוק דבית ר"י הכי ובקוצרכם לח תכלה פחת שדך שתהא בחלמע ובחחלה. ובירושלמי לח"ק חפילו חלא בחחלה. ולקוטר לדיעבד. ולר"ש פחת לחשלומי חיוב פחה. ולקוטר דגם בחלמע ובחחלה לפטור ממעשר. ולר"י לקוטר חינו פחה עד לשיכח נמי פחת. ובירושלמי חמרי' דמה שחמר ר"ש ובשדך שיתן בסוף כשיעור היינו

שלריך ליתן בסוף פחה כשיעור מה שחייב ממה שקלר חחר שהפרים הפחה הרחשונה: **טו.** משיעור שנים. כמה שנתן בחלמע ובראשה: **טז.** מלטרף הכל: **יז.** שנתן מחלמע כל השיעור:

חידושי מהרי"ח

או באמצע יש בה חלק ששים מכל השדה אעפ"כ צריך ליתן עוד חלק ס' ממה שקצר לבסוף על השיור דוק בדבריו והטעם מפני הרמאים כמ"ש בפ' גם בחיבורו וזה אני אומר לפי הבנת הרב תוי"ט אבל לי נראה שלא חזר כלל ועי' בפ' שכתב ועכ"פ יתן כשיעור פאה הראויה לשדה ההיא כו' ע"ש ונראה כוונתו למה שנשאר דאם היה כוונתו לכל השדה מאי עכ"פ משמע לא פחות מזה ואי לכל השדה קאמר מה צריך עוד ועיין עוד ברמב"ם דפוס יעסנין שיש שם ג"כ הגה"ה כדברי אבל סתם וגם כתב שנוסחה משובשת נדמנה להרב תוי"ט וא"כ אפשר שצ"ל תיבות למה שנשאר ודו"ק כי קצר הגליון להביא כל דברי הרמב"ם.

תוספות אנשי שם

תוי"ט ד"ה **אם שייר כו' וקשה דליתני אם נתן כו'.** ק"ס לכאורה זו מינה קושיח דבשלמא ר"ש דס"ל שלף אם לא שייר נשוף בחמובר מה שהניח הוא פחה ולא קחמר חלא שהמיוב עליו לחת עוד כשיעור לכל פי' כדפי' ליה ולא נפטר בחה שהניח מחחלה שייך שפיר לומר ובלבד שיתן. וממילא משמע דהמיוב עליו לחתו כדיעו לכחחלה בחמובר ובדיעבד חף חן החלוש. משל"כ ר"י שלין כוונתו לחייבו לחת עוד קלח ג' לפחה. חלא כוונתו שבדוקף שם שייר קלח ג' בחמובר שלא קנרו עוד חז מניחו לפחה ומה שהניח כבר היה ג"כ פחה. חבל חם לא שייר חף קלח ג' בחמובר חז הוי כחילו לא נתן כלל ותייב לחת פחה חחרת בחלוש ומה שנתן הוא הפקר ע"כ חינו שייך לומר חם נתן קלח ג' חלא חם שייר קלח ג'. וע"ע: בר"ב ד"ה **ואם לאו כו' ופליג אר"ש כו'.** לכחורה לפי' הל' שבר"ב ד"ה ובלבד פליג ר"י נמי בהא מר"ם דלר"ם חם נתן כל השיעור מחחלה חו מחמלע יצח ולר"י לעולם לריך שיתן קלח ג' לבסוף ולפי' הר"מ חם וכן לפי' בחבורו פליגי בהיפך דלר"ם לריך ליתן בסוף כשיעור לכל פי' כדחית ליה ור"י ס"ל דבקלח ג' סגי:

משום הפקר דכל מה שמוסיף מן המלוג אין לו תורת פאה ואינו נפטר מן המעשר אלא אם כן הפקיר לפ"ע לעשירים כבית הלל דפ"ו. אבל היכא דלא נתן כלל מן הממובר מודה ר"י דנותן מן המלוג כדמוכח בתוספתא ע"ל. ומפי הר"ר טעבלין מירושלים תוב"ד שמעתי בשם רבו מהור"ר יוסף משכנזי שפירש למשנתנו דהכי קאמר אם שייר קלח וכו' כלומר שלא נתן כשיעור אחד משמים ואפי' לא שייר אלא כנגד קלח אחד שלא נתן עליו פאה. קומך לו משום פאה כלומר רשאי להוסיף וליתן ככל שיעור פאה. וכההיא דתניין במשנה ג' פרק ד' דתרומות לעניו תרומה עלה בידו משמים ואחת תרומה. ויחזור ויתרום כמות שהוא למוד. ומש"ה לו כלומר שלא שייר כלל אלא שנתן כשיעור שמים על הכל כל מה שיתן אח"כ אינו נותן אלא משום הפקר כדתנן נמי התם עלה בידו אחד משמים תרומה ואין צריך לתרום. חזר והוסיף חייב במעשרות והכי נמי דכותה שאם יפטר ממעשרות צריך להפקירם: **משום הפקר**. ונפקא מינה להפקר בין לעניים בין לעשירים משא"כ פאה לעני וכו' אבל לעניו מעשר פאה נמי פטור כדתנן בסוף פרקין: **ד' כל שהוא אוכל**. כתב הר"ב למעוטי שפיחי שאינם ראויים לאכילה אלא לבהמה כדי שמעון: **ד' כל דבר שהוא אוכל**. למעוטי שפיחי קטים שאף על פי שהן אוכל על ידי הדחק לאו אוכל מקרי ואין חייבין בפאה לכתיב (ויקרא י"ט) ובקצרכם, ואין קוצרה אלא בדבר הראוי לאכילה: **ונשמר**. למעוטי הפקר שאין לו שומרים שאינו חייב בפאה, לכתיב (שם) לעני ולגר תעזוב אותם, פרט להפקר, שכבר נעזב: **וגידוליו מן הארץ**. למעוטי כמהין ופטריות שאין להם

מִשּׁוּם הֶפְקֵרייח: **ד' כְּלָל אָמְרוּ בַּפֵּאָה. כָּל שֶׁהוּא אֹכֶליט, וְנִשְׁמָרי, °וְגִדּוּלָיו מִן הָאָרֶץכא, וְחַיָּבִין בַּלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה בְּכָל שֶׁהוּא.**

ציונים

ד' כלל אמרו. שבת קמ. פסחים נו: נדה כ. מיי' שם הלכה ח'.

שינויי נוסחאות

ג' הפקר נד"ס הבקר. וכ"כ גי' הר"ש.

ד' וגידוליו נד' נפטולי וגידולו.

תום' רעק"א

ד' [אות ה] וגידוליו מן הארץ. התוס' בנדה דף נ ע"א כתבו דכמו דמגיה הש"ס בברכות דף מ' ע"ב תני על דבר שאינו יונק מן הארץ. ה"נ

תוספות אנשי שם

באי"ה כרבי שמעון כו'. ג"כ ע' בלבב"ז וכ"מ שכתבו לתרץ הא דלא פסק כר"י כהכלל שבידינו דר"ש ור"י הלכה כר"י משום דס"ל דגם מ"ק מודה לר"ש זהה ור"ש לפרושי מלתיה דמ"ק תמי. והלכה כמ"ק נגד ר"י ע"ש וטעמא דר"ש מבואר בהילופ' שהובא בס' מ"ש ומשמע שהוא דלמא גמורה ולא למכמת. ומה דמ' בתוספתא אר"ש מפני ד' דברים לא יתן פאה אלא בסוף מפני גזל עניים שלא ירחה שעה שאין אדם ויאמר לקרובו עני בא ושול לך פאה זו. ומפני בטול עניים שלא יהו עניים יושבין ומצפין כל היום ויאמרו עכשיו נותן פאה עכשיו נותן פאה. ומפני מרחים עין שלא יאמרו עושרין ואין רואי פ' שקלר את שדהו ולא נתן פאה. ומפני הרמאין שלא יאמרו כבר נתנו. ל"ל לר"ש דרים טעמא דקרא וכ"כ הלאב"ד בפי' לפ"כ. ומשיטתיה דס"ל הכי בתוכחי טובא מזיל והר"מ במגורו הניח בך טעמא דמוספתא. ות"כ ל"ל לכתורה דפוסק כר"ש דדרים טעמא דקרא וע' מה שהאריך בזה התוי"ט במ"ש פ"ג דיבמות.

ד' ברי"ב ד"ה ונשמר למעוטי הפקר. להר"ש אין תלוק בין אם הבעה"ב עצמו או אחר זוכה בו. ואם זוכה בקמה לבד חייב בלשו"פ ממעזוב יחידי ופטור מן המעשרות ואם זוכה גם בקרקע חייב רק בלקט לעולם פטור מכל. ואם זכה גם בקרקע יש תלוק שהבעה"ב חייב בלשו"פ ופטור ממעשרות ואחר לעולם פטור מכל (פאה"ש). ועמש"ל בפ"ג מ"ס: בסה"ד **שכבר נעזב.** מיבעי שכ"כ הר"מ בפי' אך לפ יתענג מנ"ל הנך דרשות דבמ"כ דרים לכולהו מדכתיב קציר מה קציר מיוחד שים בו כל אלו וכ"כ הר"ש. והר"מ גופיה בחבורו בפ"ב מה' מ"ע כ"כ (ש"ל): **וגידוליו.** במשנה ע"מ"ש. וכפ' ש"ל כ' שאין זה תיקון במשנה בפועל אלא ר"ל דיש לפרש כן כמ"ש בעלי הכללים והיינו דדייק בחומרו וגדוליו מן הארץ ולא מלגלג על הפקר דכל מה שנתן מעשר פאה ומקצת להוסיף אם שייר כלל אלא שנתן כשיעור ואחד משמים ואפי' לא שייר אלא כנגד קלח אחד שלא נתן עליו פאה. קומך לו משום פאה כלומר רשאי להוסיף וליתן ככל שיעור פאה. וכההיא דתניין במשנה ג' פרק ד' דתרומות לעניו תרומה עלה בידו משמים ואחת תרומה. ויחזור ויתרום כמות שהוא למוד. ומש"ה לו כלומר שלא שייר כלל אלא שנתן כשיעור שמים על הכל כל מה שיתן אח"כ אינו נותן אלא משום הפקר כדתנן נמי התם עלה בידו אחד משמים תרומה ואין צריך לתרום. חזר והוסיף חייב במעשרות והכי נמי דכותה שאם יפטר ממעשרות צריך להפקירם: **משום הפקר**. ונפקא מינה להפקר בין לעניים בין לעשירים משא"כ פאה לעני וכו' אבל לעניו מעשר פאה נמי פטור כדתנן בסוף פרקין: **ד' כל שהוא אוכל**. כתב הר"ב למעוטי שפיחי שאינם ראויים לאכילה אלא לבהמה כדי שמעון: **ד' כל דבר שהוא אוכל**. למעוטי שפיחי קטים שאף על פי שהן אוכל על ידי הדחק לאו אוכל מקרי ואין חייבין בפאה לכתיב (ויקרא י"ט) ובקצרכם, ואין קוצרה אלא בדבר הראוי לאכילה: **ונשמר**. למעוטי הפקר שאין לו שומרים שאינו חייב בפאה, לכתיב (שם) לעני ולגר תעזוב אותם, פרט להפקר, שכבר נעזב: **וגידוליו מן הארץ**. למעוטי כמהין ופטריות שאין להם

פירוש המשניות להרמב"ם

השאיר והותיר. ופירוש **הפקר**. הדבר המשולח לכל בני אדם לקחתו כמו שיתבאר בזו המסכתא ודע כי הפאה היא לעניים בלבד ופי' משום מצד כך וכך. ומי שאומר שהפאה שהניח בתחילת השדה או באמצע השדה הפקר ר"ל הוא מותר לכל בני אדם ורבי שמעון אומר שהוא פאה ואע"פ שלא עלתה לו מצות פאה עד שיניחנה בסוף השדה לא יתירוהו אלא לעניים בלבד והלכה כרבי שמעון. ד' נאמר בכאן אוכל להוציא הכופר ופירושו אלחנ"א (וסליליוגא והאלצפיר) [ואלנילג ואלעצפר וקלא האילן והוא .... ונילג בלשון ערבי וחריע אלעצפר בערבי] והם צמחים שיצבעו בהם מיני הצבעונים והדומה להם שאינם חייבים בפאה לפי שאמר הכתוב ובקוצרכם (ויקרא יט) ומלת קציר נופלת על קצירת כל דבר הנאכל. ופירוש **נשמר**. שיהיה במשמרת שכל דבר המופקר ואינו בשימור אינו חייב בפאה לפי שאמר הכתוב בענין פאה תעזוב אותם (שם) וזה מלשון משולח ונעזב ר"ל הפקר. **וגידוליו מן הארץ**. ר"ל שיהיו לשרשיו שריגים משתרגים תחת הארץ ובהם יפרה להוציא מכללם הכמהים והפטריות שאינם חייבים בפאה מפני שאמר הכתוב קציר

מלאכת שלמה

להרן פ"ק דפ' קדושים ותוסיף לקח טוב בכולה מתני': **ד' כלל אמרו כו'**. כל דבר שהוא אוכל למעוטי שפיחי קטים עכ"ל ר"ע ז"ל ממר המלקט ע' במ"ש רפ"ק דמעשרות בשם תוס' ור"ש ז"ל. ולרמיתי להעמיק הנה כל פי' הר"ש שילילי"ו ז"ל. וז"ל כל שהוא אוכל בפ' כלל גדול דמס' שבת מפ' אוכל למעוטי שפיחי קטים ולוקה וכ' בתוס' דהא דנקט הני ולא קאמר כל דבר שאינו אוכל משום דהני מזי קנא לאכילה וקמ"ל דלא תשיבא אכילה דידהו ולהכי נקט שפיחי ולא נקט קטים ולוקה עלמן דהנהו פשיטא דלא חזו כלל ויותר נכון לומר דמשום דמני בשביעית כלל גדול אמרו בשביעית כו' ולקמני התם שפיחי קטים ולוקה להן ממילי הלוקעין דמשמע דכלל דמנח גבי פאה הוא למעוטי כללא דמנח בשביעית וכ"כ רש"י ז"ל שם פ' כלל גדול וז"ל והאי דנקט הני ולא נקט שאר מינין שאינן ראויין לאכילה משום דמיידי דגבי שביעית תני להו די"ל שביעית נקט הכא גבי פאה ומעשר ליתנהו ע"כ והא דמתני' דשביעית תנא שפיחין ולא תנא גרעינין קטים ולוקה עלמן דמשמע בריש פ' כלל גדול זוטא דהגרעינין מאכל אדם הן

יכין תפארת ישראל בועז

יח. ר"ל כל מה שנתן במתובר. מלא נתנו בקופו הו"ל הפקר אם הפקיר לפ לעשירים [כלקמן רפ"ו] ונותן פאה מתרת במלוג. ואז אינו מוסיף על שמים. כך נ"ל: **יט.** לאפוקי שפיחי קטים. והוא מין לגבע ומזי לאכילה ע"י הדחק. משא"כ קטים עלמן לא מזו כלל [נדה ד"ע ע"ש תוס' שם] ולרש"י [שבת דס"ח] להכי לא ממעט קטים גופיי'. מדלמין דרך לזקטם עד שיעשו שפיח אחר ד' וה' שנים: **כ.** למעוטי הפקר (ד): **כא.** למעוטי כמהין ופטריות מיני שוומממן. שאינם מושרשים בארץ ומחויר קא גדלו:

משנה ראשונה

מילתא מחריתי קאמר מי שנתן שיעור פאה ומקצת להוסיף אם שייר מייב בהפקרים כשיעור ואזר והוסיף במתובר פטור ממעשר היינו כשדעתו מתחלה להוסיף. והר"י משכנזי ז"ל הגיה בחילי בחי' לרבי הר"ש ז"ל. ועי' במו"ט שכתב עוד בי' אחר בשם הר"י משכנזי דה"ק אם לא נתן מתחלה כשיעור פאה אפילו לא שייר אלא כנגד קלח אחד שלא הפקירם כנגדו הרי לא יצא מוצא פאה ומה שמוסיף עתה אם פאה עליו. אבל אם נתן מתחלה כל השיעור מה שמוסיף עכשיו אין עליו תורת פאה ואינו פטור ממעשר אלא מ"ש מתחלה לשם הפקר ודמי להיפוך דפ"ד דתרומות מ"ג עכ"ל. ופי' זה לכאורה קשה בי' הר"ש דלהר"ש לא אם הפקירם מתחלה כשיעור מותר להוסיף על המתובר לשם פאה. ואין לומר דלפי' של הר"י משכנזי מיירי שכבר תלש לפאה הראשונה ומתלוש מה שמוסיף אינו פאה להר"ש אלא"כ היתה פאה פחות מכשיעור דהוי כאילו לא הפקירם דרשאי או מייב להפקירם מתלוש. דז"א דהא הר"ש בריש פרקין מפרש דפלוגתא היא בירושלמי ואיכא מ"ד דאפילו הפקירם פחות מכשיעור יש עליו תורת פאה ומה שמוסיף מייב במעשר. ול"ל דלפי' הר"ש הא דהפקירם כשיעור ומזר והוסיף במתובר פטור ממעשר היינו כשדעתו מתחלה להוסיף. והר"י משכנזי מייבי בחילי בחי' ולא ראה דברי הר"ש להכת. ומשמע לי דהיא גופא טעמא דבמתובר מוסיף לשם פאה ומתלוש לא. משום כיון דמלות פאה במתובר ולכך כשהניח עדיין במתובר גלי דעתיה שרוצה להוסיף לפאה. אבל תלש הרי לא היה דעתו מתחלה לשם פאה: **ד' כלל אמרו בפאה**. וה"ה בלקט ושכחה ופרט ועוללות מייתי להאי כללא דהא מקציר ומעזוב ילפינן לכל הני וכבולהו כתיב קציר ומעזוב. ומע"ג דשכחה לא כתיב מעזוב כמאן דכתיב ביה דמי וכן פי' רש"י בחולין דף קל"ד הני דכתיב בהו מעזוב כתיב בהו ולגלא כתיב בהו הא כתיב בהו יהיה משמע בהויהו יהא בעזיבה להא לא כתיב בהו נמיה ע"כ ומה"ט פטרינן הפקר משכחה: **ונשמר**. למעוטי הפקר שכבר נעזב כמ"ש הר"ב. כלומר שכבר נעזב קודם קבירה אבל קלר תליש והפקיר תליה הזוכה מן

שורש בארץ וגידוליהם מן האויר שאין מייבין בפאה, לכתיב (שם) קציר תקציר: **ולקיטתו כאחד.** °למעוטי תאנה וכיוצא בה מן המילות שנלקטים הפירות שמתבשלים בהם לאחר לאחר, לכתיב (שם) קציר, משמע דבר הנקצר הרבה ביחד: **ומכניסו לקיום.** למעוטי ירק, שאינו מתקיים אלא מתעפש מיד לכתיב (שם כ"ג) פאת שדך בקצרך, ואין הירק נקצר: **והתבואה והקטניות.** התוס' דף ק"ו לוקחי נקט ספיחי לפי שאין דרך ללקטם בשנה שנזרעים אלא לבסוף מרגע או חמש שנים שהשרשים מתפשטים בארץ ומפנימים ושורש שלהן עיקר ע"כ. ועי' בפי' הר"ב מסכת ה' פרק ג' דלקמיה [ומס כתבתי פירוש של מס ספיחים. ועיין ריש פרק ז' דשביעית: **ולקיטתו כאחד.** כתב הר"ב למעוטי תאנה וכו' שנלקטים הפירות שמתבשלים בהן לאחר לאחר פי' בזילן אחד בעצמו. וז"ל הרמב"ם בפ"ג ממתנות עניים ים בזילן זה מה שנגמר היום ויש בו מה שנגמר למחר כמה ימים. ועיין מסכת ג' פרק ג'. ומ"ש הר"ב לכתיב קציר משמע דבר הנקצר הרבה ביחד. ולשון הר"ש דסמס קציר מתבשל ביחד: **ומכניסו לקיום.** פי' הר"ב °למעוטי ירק [ולשון הר"ש רוב ירק קאמר דיש ירק מייב בפאה כגון שומיס ובצלים כדתנן לקמן (פ"ג מסכת ג') להגיה מכניסן לקיום וכו' עכ"ל]. ועיין בפ"ג מסכת ג' וג'. וכתב עוד [הר"ב] לכתיב פאת שדך בקצרך ואין הירק נקצר וכ"פ הרמב"ס. ופירושם זה דחוק לחלוטי תלי מתניתין טעמא במכניסו לקיום דהוה ליה למתלי טעמא בדבר הנקצר. והר"ש כתב ע"פ תורת כהנים (בפרשת קדושים) וסמס קציר מכניסו לקיום יצאו ירקות שאף על פי שלקיטתו כחמת אין מכניסו לקיום עד כאן. ולשון הרמב"ס אפשר לישבו שז"ל ולא יפול על שדה ירק שם קצירה ושוכל לפרש שרוצה לומר שלא הותם שם קצירה על דבר שאין מכניסין חומו לקיום: **והתבואה והקטניות.** בירושלמי דרשינן ארצכם. **ולקיטתו כאחת.** ר"ל שיאספהו כולו בפעם אחת ואז יהיה חייב בפאה להוציא התאנים והדומה להם שלא יאספו בפעם אחת עד שנתבשל זה אחר זה שאין לנו לחייב בפאה אלא כל שיקצרוהו בפעם אחת כי הוא ל' קציר. ופירוש **מכניסו לקיום.** ר"ל שאספהו כולו בפעם אחת ואז להוציא מכללו הירקות כולם שאין לנו לחייב בפאה אלא כל דבר הנאצר כגון החטה ושעורה כמו שאמר הכתוב פאת שדך לקצור ולא יפול על שדה ירק שם קצירה. ושם **תבואה** נופל

פירוש המשניות להרמב"ם

ועוד דבגרעינין לא שייך כלוי להם כל זרע ופרי דירק מתקיים כדתמרינן לקמן בפ' מלבנות אלא בגדולין שייך כלוי. דתניא בהדי הין מתקיים בארץ תני להו ואלו מאכל אדם הלכך תני ספיחי. ורש"י ז"ל כ' בפרק הגוזל קמא דמשום דבשביעית אסור לזרוע תני ספיחין. ונשמר. מפ' דהם למעוטי הפקר כגון היוצא בשדה מופקרת. וג"ל דהאי כללא אהאי גמי לקט ושכחה דהא בכולהו כתיב קציר. והאי נשמר דפאה לאו להוציא גופיה נשמר אלא שיהיה מן הנשמר ואע"פ שאין הוא עצמו נשמר דהא הפקיר כרמו והשכיח בנקב וכגרו מייב בלשו"פ ופטור מן המעשר מ"ט תעזוב ימירא כתיב והו כדאי בפ' הזהוב. והא קבעי' נשמר אלא ש"מ מין נשמר קאמרי' וכ"כ הראב"ד ז"ל בפי' מו"כ. ועוד הק' הוא ז"ל דאמאי לא אמרי אלא מין בזילן אלא הכי שמנה ואו לא והכי מפורש ועוזלדים וערמונים ולוזים ופרסקין וגפנין וזפין וירמין ופריסין ותותים. ותירץ ז"ל שאפשר שיש בזילו מינים שאין מכניסין תותן לקיום כגון תותים ופרסקין ותפוחין ועוזלדין ופריסין והשאר שאפשר כי לא היו מצוין מן המשומר שהיו רוב תותן המינים מצויין בהפקר ע"כ ונראה דמתותים אין כאן קושיא דאין לקיטתן כחמת ס"ג התבואה בלא ו"ו. ובירוש' דרשי' ובקולרכם אין לי אלא תבואה

תפארת ישראל

כב. למעוטי תאנים וכו' כי"ג (ה"): **כג.** למעוטי ירק. מיהו שומין ובצלים מדמכניסן לקיום חייבים:

פשיטא דהזכיר הא מייב בפאה כשיקצרה. דהא אמרי' (ב"ק דכ"ח ע') המפקיר כרמו ולמחר השכיח ובצרו חייב בפאה. דע"כ הא דנקט שבצרו הוא עצמו. לאו דוקא מינה דבזכה אחר בכרם וגפנים ובצרן פטור. דמ"ש רק התם מיירי בהפקיר הגפנים במחובר ולא הקרקע דבכה"ג בזכה אחר פטור. דפאת שדך אחר דחמנא. והרי אין השדה שלו. משמ"כ בעל השדה שהקרקע שלו חייב בכה"ג. ואי"ל דהכא מיירי בהפקיר רק התבואה המחוברת ולא הקרקע. דבכה"ג למה לי קרא תעזוב פרט להפקר שכולו עזוב כר"ב כאן. תיפוק ליה שאין השדה שלו. וי"ל דהכא מיירי בהפקיר הקרקע עם התבואה. ונקציר ברשות הפקר. ואז הזוכה בקרקע ועומרים אח"כ פטור. ועי' בר"ן נדרים (דף מד ב') ד"ה אימיה המפקיר: (ה) כך כתב הר"ב וכ' עלה הגאון מוה' עקיבא שליט"א [בפאה ז']. מזה תמוה לי דבכי תו' רפ"ו דבכורות כו' רק בתירא ויבא"ר. וכ"כ

משנה ראשונה

דהפקר חייב בפאה לכל השדה דכבר חייב משעה שהתחיל לקצור ואל עייסים אין לו כח להפקיר וכמו קנה תניא והקדיש תניא דקפ"ב: **ומכניסו לקיום.** לשון מכניסו אינו מיושב דה"ל למיתני דבר המתקיים. ויותר קשה למאי דחמר בגמ' ספ"ד דפסחים דף נ"ו גבי מנשי יריחו נותנין פאה לירק ומיהו בירוש מכניס במאי קמיפלגי בדרשי לפתות מכניסן לקיום ע"י דבר אחר. ופי' רש"י דאמי לפתות מכניסן לקיום ע"י התבואה. מ"ש מכניסן לקיום ע"י ד"ת שמיה קיום ומ"ש לא שמיה קיום. והלכך למאי יריחו ס"ל ליתנו מכניסו לקיום שמכניס דבר שאין מתקיים לקיים דבר אחר. אבל לתכמים דס"ל לא שמיה קיום ה"ל למיתני דבר המתקיים: **והתבואה והקטנית בכלל הזה.** ל"ע כיון

ציונים
והתבואה מיימוני סס הל"ב.

שינווי נוסחאות
ולקיטתו בד"ו ובד"פ ולקיטתן. **כאחת** בסמס סס ובנדה סס כאחד וכ"ה בד"ס. **ומכניסו** בד"ו ובד"פ ומכניסן.

תום' רעק"א
צריכין להגיה כאן במתני' ויונק מן הארץ דבזה ממעט שפיר כמהין ופטריות דמירבא רבו מארעא ולא ינקי. [אות ן] שם **ומכניסו לקיום.** ובמכניסו לקיום ע"י דבר אחר פליגי אנשי יריחו וחכמים בפסחים פ"ד משנה ח' הר"ש וצ"ע שהשמיטו הרמב"ם: [אות ז] בהרע"ב ד"ה **ולקיטתו כאחד למעוטי תאנה.** מזה קשה לי דברי התוס' ברכות דף ל"ה ד"ה דבר שאין וכו' שכתבו בפשיטות דכל שבעת המינים חייבים בפאה וכן בכל האילנות והרי תאנה א"ח בפאה אח"כ מצאתי בעזה"י בפ"י שהקשה כן. גם סותרים דבריהם הנ"ל למ"ש תוס' בפ"ק דר"ה דף י"ב ע"א דמדאורייתא ליכא חיוב פאה רק מתירוש ויצהר וכ"כ הר"ש בפרקין. [אות ח] בתוי"ט ד"ה **ומכניסו לקיום. למעוטי ירק.** דברי הר"ש דכאן לחלק בין פאה דלא חייבו חז"ל בירק ובין מעשרות דחייבו חז"ל בירק כתבם התוי"ט לקמן פ"ח מ"ד.

תוספות אנשי שם
קמני וגדל מן הארץ אלא וגידול שלו להיינו יניקה שלו ע"כ: תוי"ט ד"ה **ומכניסו לקיום כו' דחוק כו'.** ובעיני הוא תמוה דבירושלמי אמרינן מין לי אלא קוקר תותם מנין ת"ל לקצור עוקר להיינו תותם עם השרשים מניין ת"ל קציר מיכן אמה יש לתחות ולומר לתותם ועוקר בדבר הנקצר הוא דמרבינן. אבל מימה דמסיק בירושלמי מילות מניין כו' ומילות לא שייכא בה קשירה כלל (ב"ה):

ובקלרכס אין לי אלא תבואה קטניות מנין תלמוד לומר לארכם. הר"ש: **בכלל הזה**. כתב הר"ב כשישלמו בהם כל המנאים אלו. וכן הם דברי הרמב"ם. ודברי תימה הם להם ולמי שנשלמו בהם כל המנאים. וכן סתם הרמב"ם בפרק ג' ממ"ע וכתב כל הדומה לקליר בממשה דרכיס אלו הוא שמייב בפאה כגון התבואה והקטניות וכו'. ובכך נתת כמוב בכלל הזה לא ימנע כל כלל המנאים האמורים כי אם בתבואה וקטניות. ועיין בפרק ג' [לעולם ג'] לקיטתן בחמד ואולי למשום תנאי דנמשר בתב הר"ב ובפירום הרמב"ם בשישלמו שהרי אפשר שיפקיד תבואתו וקטניותיו] ה **האוג**. [כתב הר"ב ורמב"ם פירש נמת כו'. אבל ברים דמתי כתב נשמו שהם אילנות וכו' ולכך יש לפרש נמת להכא ג"כ אילן] *)ובירושלמי אילנות מנין ת"ל שדך ומיכף דילף מכרם וזית ע"כ והניחו הר"ש משנה לעיל [ועיין מ"ש במשנה ג' פרק ג']. ומן הרחוי היה להקדים האילנות שנתבאה בהן הארץ לומתן שלא נשתבאה בהן. ויש לומר הכא דלא אתא אלא לפרושי אלו שלקיטתן כחמת

*) א"ה דברים אלו מן מלות ובירושלמי עד משנה דלעיל לא נמצא בד"ק והב"ד כ' שכתבם התוי"ט בהשמטות שנדפסו בסוף המשניות. אבל גם שם לא מצאתים בד"ק. ובד"פ מצאתי הדברים הללו כתובים בדבור בפ"ע המתחיל בזה הלשון ובאילן אילנות מנינן וכו' מכרם וזית. בירושלמי והביאו הר"ש במשנה דלעיל. והוא סה"ד ואח"כ מתחיל הדבור האוג וכו'. ונכרין הדברים שכל הדבור נשמט בד"ק בטעות שהוגה בדפוס שאחריו בהשמטות כמו שהעיד הב"ד ואח"כ הכניסוהו המדפיסים בפנים התוי"ט בטעות שלא במקומו היינו באמצע ד"ה האוג. כמו שהוא לפנינו:

פירוש המשניות להרמב"ם

על חמשת המינים והוא (חטה) [החטה] והוא שני מינים והשעורה והוא שלשה מינים ואלו הם חמשת מינים הנזכרים בכל מקום. **וקטניות**. הם כמו פולים ואפונים והלוביא והשומשמין וזולתם מן הדומה להם: ופירוש **בכלל הזה**. כשנשלמו בהם אלו התנאים הראויים בחיוב פאה ולפיכך יתחייבו בפאה. ה **אוג** הוא הסומאין אשר בארץ הצבי והוא צמח שיעבדו בו העורות ויש לו אשכלות כאשכלות הגפן ויאכלו: **חרובין**. ידוע. **ואגוזים ושקדים**. כמו כן ידועים ואלה האילנות כולם נמצאים בהם התנאים הנזכרים בכל מה שיתחייב פאה ולפיכך הם מחוייבים בפאה. ו דע שהפאה לא תתחייב להוציא ממנה מעשרות ושמור זה העיקר שכל מי שלא הניח פאה וקצר כל השדה כולו יוציא הפאה (ממה) [מהשבלים] שקצר וכן אם לא הוציא מן השבלים הקצורים יוציא מן החטה אחר שידושו אותה וימרחוה ויבררוה ואפילו טחנה יוציא הפאה מן הקמח וזה העיקר מבואר בגמרא

מלאכת שלמה

קטניות מנין ת"ל מרכס אלנות מנין ת"ל שדך: ה **האוג** משמע לפני החוג שביהודה שהיה גרוע כדמנן ברים דמי מייב בפאה: **בפי' ר"ע ז"ל**. ונלו דוקא אלו שמנה המנת מייבים בפאה ולא מיני אלנות אחרים אלא אלו ודומיהן קאמר ע"כ. אמר המלקט הר"ש ז"ל פי' רוב פירות אין לקיטתן כחמת חוץ מהנך שמנה דקתני במתני' והרמ"ם ז"ל כ' ונ"ל דלאו כולהו קתני להו אלא אלו ודומיהן קאמר ע"כ. והקשו תוס' ז"ל שם ד' י"ב דאמרי קתני ברישא חוג ומרובין לי משום דמבניא ליה דהוי מדרבנן ליתני זמים וגפנים לבסוף ולא בתחלת כיון דאינהו הוי מיובא מה"ת כדדרים בפ' הזרוע ד' שבכרת ג' שבאילן. ותרלו דהכא לא אתא לכו (כמ"ש בתי"ט) וע' בתתני' דלעי' ובפ"ב פ"ח דפ' קדושים: ו **לעולם הוא נותן משום פאה כו'**. בירושל' מתני' דקתני לעולם הוא נותן משום פאה לעולם משמע אפי' לאחר שהפרים תובת הפאה דהיינו ג' תם' תוך ומוסיף ותובה מחמשת המינים חטה ושעורה וכוסמת שבולת שועל וזיפון. קטניות פולין ותפונין ועדשים ודומיהן: **בכלל הזה**. להתחייב בפאה כשישלמו בהם כל התנאים הללו: ה **האוג**. יתין שהפרי שלו מלוש וקורין לו בלע"ז קורנ"י תולי"ם. ורמב"ם פירש שהוא למת שמעדיש בו העורות וקורין לו בערבי סומא"ק, והמשקולת שלו רתויה לתכילה. °ולתו דוקא תלו שמנה המנת מייבים בפאה ולא מיני אלנות אחרים, אלא אלו ודומיהן קאמר: ו **לעולם הוא נותן**

וְהַקִּטְנִיּוֹת בַּכְּלָל הַזֶּה: ה וּבָאִילָן, °הָאוֹג וְהֶחָרוּבִין וְהָאֱגוֹזִים וְהַשְּׁקֵדִים וְהַגְּפָנִים וְהָרִמּוֹנִים וְהַזֵּיתִים וְהַתְּמָרִים, חַיָּבִין בַּפֵּאָה: ו לְעוֹלָם הוּא נוֹתֵן

ציונים

ה **ובאילן**. מיי' שם. מוס' פ"ק דר"ה ד"ב ופ"ק דקדושין דף ג: ו **לעולם הוא נותן**. ירושלמי ר"פ במלא דמעשרות. מיי' שם הל"ט.

שינויי נוסחאות

ה **והאגוזים** כו' במשנ"ג האגוזים והשקדים הגפנים כו' וכ"ה בכהד"י. **והזיתים** בד"ק הזיתים.

ראשון לציון

[משנה ה] **ובאילן האוג**. בערוך ערך חג כתב הערוך פירוש חוג חילן ושמו בלשון יממעלל אלקומ"ק ובעליו מתקנין העורות לבניס כו' וחילן העולה מחליו ביער הוא ופריו דומה לבני תועלת ומשלחן לותו כו': [תי"ט ד"ה] **האוג כ' הר"ב כו' ולכך יש לפרש צמח דהכא ג"כ אילן כו'**. לפום ס"ד להתוי"ט לומת דהכא היינו ירק ממשמע דהכא לתנן ובחילן האוג כו' הוי מלי להקשות ואולי לא היה בגרסתו אלא מתחלת המשנה שנמ"ג וכן בירושלמי אינא בגרסתו שלפנינו ובחילן האוג. ולע"ד עוד דמ"ש הר"ב בפירוש הרחשון שהפרי שלו מלוש וכ"כ ברים דמתי ופ"ק דמעשרות מ"ב שקורין לו בלע"ז קורנ"ל כתב הר"ב זה לשון האוג חילן שפריו מלוש כדתנן ברים מעשרות האוג והמותים משילדימו וי"ל שזהו חילן שקורין קורנלי"ר בלע"ז ולא יתכן לתלין מכניסו לקוים ע"כ:

חידושי מהרי"ח

ה **ובאילן האוג וכו' והזיתים כו' עכ"ל המשנה**. נ"ב ואף ששנינו במסכת מנחות דזיתים נלקטים בשלשה פעמים נמצא אין לקיטתן כאחת עכ"פ כל חלק מהם נלקט בפעם אחת דהיינו הרחשון שרואה השמש והשני שסמוך לגג

תום' רעק"א

ה [אות ט] **האוג**. עיין בתוי"ט ריש דמאי ד"ה וביהודה האוג. [אות י] בהרע"ב ד"ה **האוג**. **ולאו דוקא אלו**. דהא איכא בנות שוח דלקיטתן כא' כדמוכח פ"ק דר"ה הר"ש במתניתין הקדום.

כד. שים בהן כל המנאים הנ"ל. ונ"ל דקמ"ל תבואה וקטניות דהא גידולים יש אתין בהן כל המנאים אלו ולריך לתקור מתריהן: **כה.** קלרנעלקירשען בוים וי"ת גערבער בוים: **כו.** ה"ה כל אילנות שים בהן המנאים הנ"ל דק נקט הני מדהן פירות המצויין בא"י. הר"ש עכלה"ג. ולפע"ד לף דבכל דוכתא כ' תום' דמיוב פאה ומעשר אינו דק בדגן מירם ויכה"כ. (כשבת דס"ח ומה ד"ע ופסחים דנ"ו) עכ"פ לפמ"ש הרמ"ש רפ"ו דברכות דלכ"ע מיוב ברכה מדרבנן. והנך קרוי מסמכתא בעלמא ניתהו. ק"ל מדעכ"פ שאר מינין עכ"פ מדרבנן מחייבי בפאה. עכיד שפיר ילפותא. מברכות לדרבנן. ממיוב פאה ומעשר לדרבנן. ומ"ש תוס' קומין רבינו הרמשונה. כדי שלא יסמרו תוס' כל הגמרות הערוכות הנ"ל. דמפורש דמין פאה בתאנה. ג"ל דמ"ש תוס' פאה. הוא לאו דוקא. שלא ר"ל מתנת עניים ובכללן תאב מוכא מעשר. שכולן תייבים בה מדרבנן בכל מקום. משמ"כ ירק פטור ממעשר בא"ל. [ובירושלמי סוף חלה. ורמב"ם פ"ג מתרומות]:

משנה ראשונה

דכבר תני כל שהוא תוכל ושמר וכו' למאי הדר ותני תבואה וקטנית פשיטא דהני כללא. ונראה משום דשקלו כתיב וסתם קליר היינו תבואה וה"ק כל תבואה שהוא תוכל ושמר כו' קמ"ל דשקטניות נמי מייבי וכדילף בירושלמי ושקולכס אין לי אלא תבואה קטנית מנין ת"ל תרכס ע"כ: ה **ובאילן האוג והחרובין כו'**. שקלה ה"ל למיתני כל האילנות מייבין תוך מן התאנה. ואפשר דאתי למימר אין תותם שאין בהן שכעה בעלייתם ואין תותם שים בהם שכעה. נראה איכא בנות שוח דלקיטתן כא' כדמוכח פ"ק דר"ה הר"ש במתניתין הקדום. כלכתן רפ"ד דשד"ם מדכתיב תותם ממעטינן שים בהם שכעה דפטורין לגמרי דליכא לקיומי בהו תנוזב קמ"ל דחייבים ותותם למעוטי מעזיבה שאינו עוזב אלא מחלק כלכתן: ו **לעולם הוא נותן**. לשון לעולם משמע אין שהניח פאה במחובר ואין לאחר שקלר ונותן

תוספות אנשי שם

תוי"ט ד"ה **בכלל הזה כו' ודאי שנשלמו כו'**. יש להקשות על הר"ב ז"ל אין לו שם לשו לרחות שכשמעט רובם כוללם של התנאים שבמשמעותו אינן גם בתבואה וקטנית בהכרח ומיובי. דמשמתם בתבואה וקטנית אלא הכיולו אלים דוקא פטורין מפאה שאינן תוכל ותע"ג דהקוקר לשתם אינו מפקיע לפאה דמשנינן ליה בתתלתא דקתירה אבל הקליר עלמו ולא פטור כיון דלא תוכל. ועיין שאינו נקוב שאינו כארץ ולא קיימן ביה שדך לא מיתייב אפילו בתבואה וקטנית. והפקר ולא אתא כהו כמ"ש התוי"ט עלמו. ובגדר מכניסו לקיום נכנס ג"כ תבואה וקטנית אלא הכיולו אלים וגם קטנית משכחת למעוטי אפונים הגמלוים שאע"פ שהן ממיני הקטניות אין יכך להן שאין מכניסן לקיום. אלא ולא אתתת כפי' הר"מ והר"ב והולרך להמיעטן שאפילו תבואה וקטנית שעיקר תובת הפאה הם דשכעה דקתני הכא אינם יוצאים מהכלל אתתת שבריכין לבלימות כל התנאים הללו ואם לא נמלאו בהם פטוריס (לח"ש): בא"ד **בתבואה וקטנית**. פי' לפי שלא יתלת לעולם כל הדברים הללו בכללות אלא בתבואה וקטנית לאפוקי אילנות דאיכא הכי ואיכא הכי והיינו דתתיים עלה וע' בפ"ג מ"ב לעולם כו' כלומר דבהו לעולם הוא כך משמ"כ באילנות (ש"ל): ה תוי"ט ד"ה **האוג כו' מברם וזית**. דבזית כתיב לף תפאר תתריך ודרשינן שלא תטול תפאירתו ממנו והיינו פאה וכרם גמר תתריך תזית גמ'